

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Onder bibliothecarissen

Burger, Sevensma en de Amsterdamsche bibliotheekquaestie van 1924

Zeeman, B.

Publication date

2023

Document Version

Final published version

Published in

Amstelodamum

License

CC BY-ND

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Zeeman, B. (2023). Onder bibliothecarissen: Burger, Sevensma en de Amsterdamsche bibliotheekquaestie van 1924. *Amstelodamum*, 110(1), 43-60.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Onder bibliothecarissen Burger, Sevensma en de Amsterdamsche bibliotheekquaestie van 1924

Bert Zeeman (1958) is politicoloog. Hij studeerde aan de Vrije Universiteit en de Universiteit van Amsterdam, en promoveerde in 1993 aan de Universiteit Leiden. Sinds 1987 is hij in verschillende functies werkzaam geweest bij de Universiteitsbibliotheek van de Universiteit van Amsterdam, de laatste acht jaar als adjunct-directeur. Sinds 2021 is hij met pensioen.

Op initiatief van wethouder Floor Wibaut werd in 1919 in Amsterdam een gemeente-inspecteur aangesteld, die als taak had alle gemeentelijke diensten efficiënter en daardoor zuiniger te laten werken. Deze eerste gemeente-inspecteur, Jacques van Oss, meldde zich ook bij de gemeentelijke universiteitsbibliotheek, waar C.P. Burger Jr. (1858-1936) sinds 1890 de scepter zwaaide. Burger maakte zich boos over deze inmenging in wat hij zag als zijn zaken, maar hij trok aan het kortste eind en ging gedwongen met pensioen. Om verhaal te halen, schreef hij in zijn laatste jaarverslag al zijn grieven over de bezuinigingsoperatie op. Dat verslag liet hij zelf drukken en distribueren. Het tumult dat daarop losbrak werd bekend als ‘de Amsterdamsche bibliotheekquaestie van 1924’.

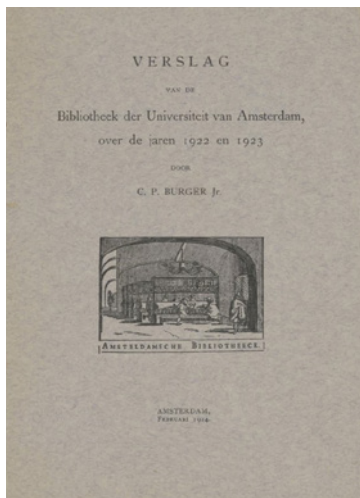
ONVERWACHTE STAP ‘Aan Heeren Burgemeester en Wethouders.’ In februari 1924 liet de net gepensioneerde Combertus Pieter Burger Jr., ruim 33 jaar lang bibliothecaris van de Amsterdamse Universiteitsbibliotheek (UB), bij drukkerij en uitgeverij J.H. de Bussy op het Rokin op eigen kosten zijn jaarverslag over de jaren 1922 en 1923 drukken (afb. 1).¹ Hij opende zijn verslag met de volgende ontboezeming:

‘N.B. Veertig jaren lang (1878-1917) zijn de verslagen van den Bibliothecaris volledig achter het Gemeente-verslag afgedrukt. Sedert 1918 moesten voor den druk aanmerkingen en klachten verwijderd of weggelaten worden. Dit mijn eindverslag heb ik met weglating van enkele zinsneden van persoonlijke inhoud (...), maar overigens onverkort, voor eigen rekening laten drukken. C.P.B. Jr.’

Burger stuurde het verslag onder meer naar de schrijvende pers. Verschillende dagbladen maakten er melding van – van de inhoud én van de commotie die het verslag genereerde. De *Nieuwe Rotterdamsche Courant* kopte ‘Eine Flucht in die Oeffentlichkeit’, *De Nederlander* had het over ‘een merkwaardig boekje’, het *Algemeen Handelsblad* sprak van ‘een zonderling verslag’ en *Het Volk* vond het een ‘weinig taktvolle publikatie’.²

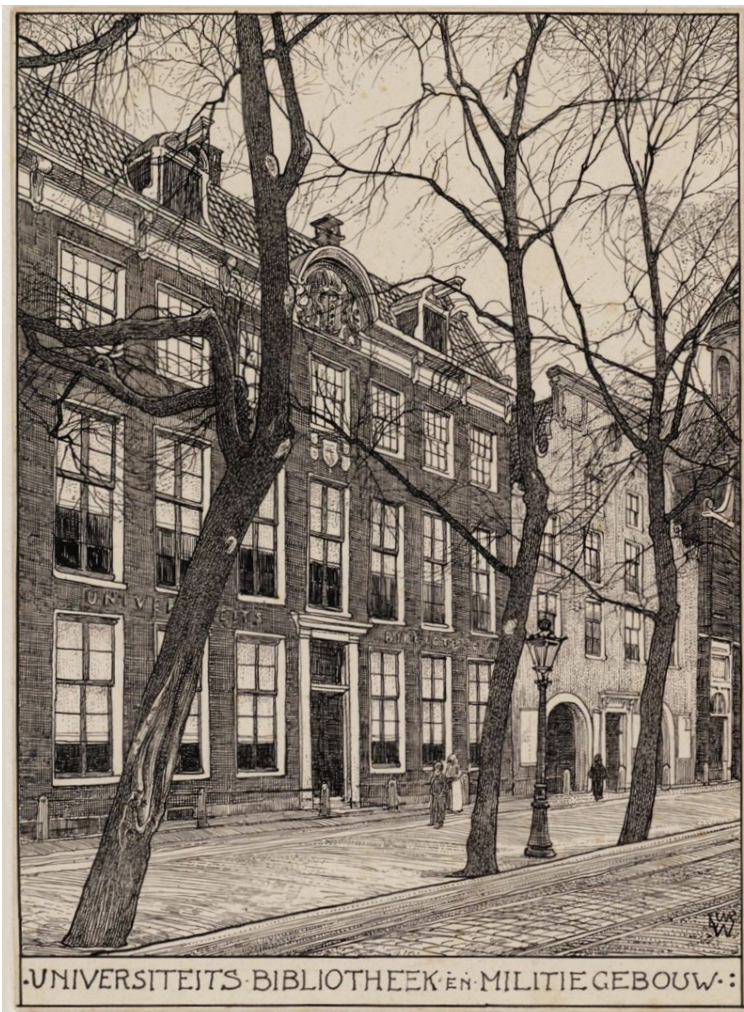
1 C.P. Burger Jr., *Verslag van de Bibliotheek der Universiteit van Amsterdam over de jaren 1922 en 1923*, Amsterdam 1924.

2 *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, 23 februari 1924; *De Nederlander*, 22 februari 1924; *Algemeen Handelsblad*, 21 februari 1924 en *Het Volk*, 26 februari 1924 (geraadpleegd op Delpher).

1 C.P. Burger Jr., *Verslag van de Bibliotheek der Universiteit van Amsterdam over de jaren 1922 en 1923*, Amsterdam 1924, voorplat.

2 L.W.R. (Willem) Wenckebach, *Universiteitsbibliotheek en Militiegebouw*, circa 1904. Pen in zwart, 21,6x15,7 cm. Stadsarchief Amsterdam (010097006931). Links is het gebouw van de Universiteitsbibliotheek (Singel 421), rechts het Militiegebouw (Singel 423).

Waarom ging Burger zelf over tot de publicatie van dit toch officiële jaarverslag en waarom betaalde hij de kosten uit eigen zak? Welke strijd speelde zich op dit moment af binnen het Amsterdamse bibliotheekwezen? En waarom bemoeide de Amsterdamse gemeentepolitiek zich zo nadrukkelijk met deze kwestie?

DE UB VAN DR. BURGER De geschiedenis van de Amsterdamse UB gaat veel verder terug dan tot 1877, het jaar waarin het Athenaeum Illustre werd verheven tot de gemeentelijke Universiteit van Amsterdam (UVA). Amsterdam kende als sinds 1632 een Stads- en Athenaeumbibliotheek³, in 1877 gehuisvest in de voormalige residentie van stadhouder-prins Charles-François Lebrun aan de Herengracht 40. Deze bibliotheek werd in 1877 tevens universiteitsbibliotheek en kreeg in 1881 een nieuw onderkomen in de voormalige Handboogdoelen aan het Singel op nummer 421 (afb. 2).

Direct betrokkenen waren niet onverdeeld positief over de nieuwe huisvesting. Het gebouw was oud, al meerdere keren

3 Voor de nog vroegere geschiedenis van deze stadsbibliotheek, zie: J.A.A.M. Biemans, *Boeken voor de geleerde burgerij. De stadsbibliotheek van Amsterdam tot 1632*, Nijmegen 2019.

3 Combertus Pieter Burger Jr. en zijn vrouw Alida Baudina Suringar. Foto circa 1918, fotograaf onbekend, Stadsarchief Amsterdam, collectie Atelier J. Merkelbach (010164032122).

verbouwd en ongeschikt om grote hoeveelheden boeken en tijdschriften te herbergen. Eerste doel van de eerste universiteitsbibliothecaris, H.C. Rogge, was dan ook de bouw van een magazijn in de tuinen achter de Handboogdoelen. De oplevering van dit magazijn, met circa 4 kilometer aan beschikbare planklengte, betekende dat de collectie nu op één plek opgesteld en beschikbaar gemaakt kon worden. Wel met de nodige beperkingen: er was geen verwarming en verlichting, alleen een glazen dak, zodat in de winter na half vier geen boeken meer konden worden aangevraagd. In de zomer was dat tot vier uur. En ondanks de nieuwe magazijnruimte moest er al in 1885 extra magazijnruimte op de zolder van de Hoogere Burgerschool in de Marnixstraat in gebruik genomen worden voor de opslag van kranten.

Van deze bibliotheek werd C.P. Burger Jr. op 1 juni 1889 assistent-bibliothecaris, en daarmee de rechterhand van Rogge (afb. 3). Hij was op dat moment 31 jaar. Vijf jaar eerder was hij aan de Leidse universiteit gepromoveerd in de klassieke letteren,⁴ gevolgd door een tweede studie in de rechtsgeleerdheid. Ook die rondde hij in 1889 af met een promotie in Leiden.⁵ Datzelfde jaar aanvaardde hij zijn betrekking bij de UB Amsterdam; een positie bij het stadsarchief in Zwolle bij zijn jeugdvriend Albartus Telting liet hij daarvoor aan zich voorbij gaan. Een jaar later al volgde hij

4 C.P. Burger Jr., *De bello cum Samnibus secundo*, Haarlem 1884.

5 C.P. Burger Jr., *De beperkte aansprakelijkheid van den schuldenaar in het hedendaagsche en in het oude zeerecht*, Leiden 1889.

Rogge op, vanwege diens benoeming tot hoogleraar geschiedenis aan de UVA.

Met zijn bescheiden staf had Burger een meer dan volledige dagtaak aan het beheren van de UB, maar dat betekende beslist niet dat hij geen blik naar buiten had. Integendeel. In 1908 werd hij redacteur van het *Tijdschrift voor Boek- en Bibliotheekwezen* (*Het Boek* vanaf 1912), het op dat moment belangrijkste Nederlandstalige tijdschrift op het gebied van de boek- en bibliotheekwetenschap. Bijna 25 jaar zou hij met hart en ziel invulling geven aan dat redacteurschap met een ontelbaar aantal inhoudelijke bijdragen en een nog groter aantal meer redactionele berichten over en commentaren op actuele ontwikkelingen in bibliotheekland.⁶

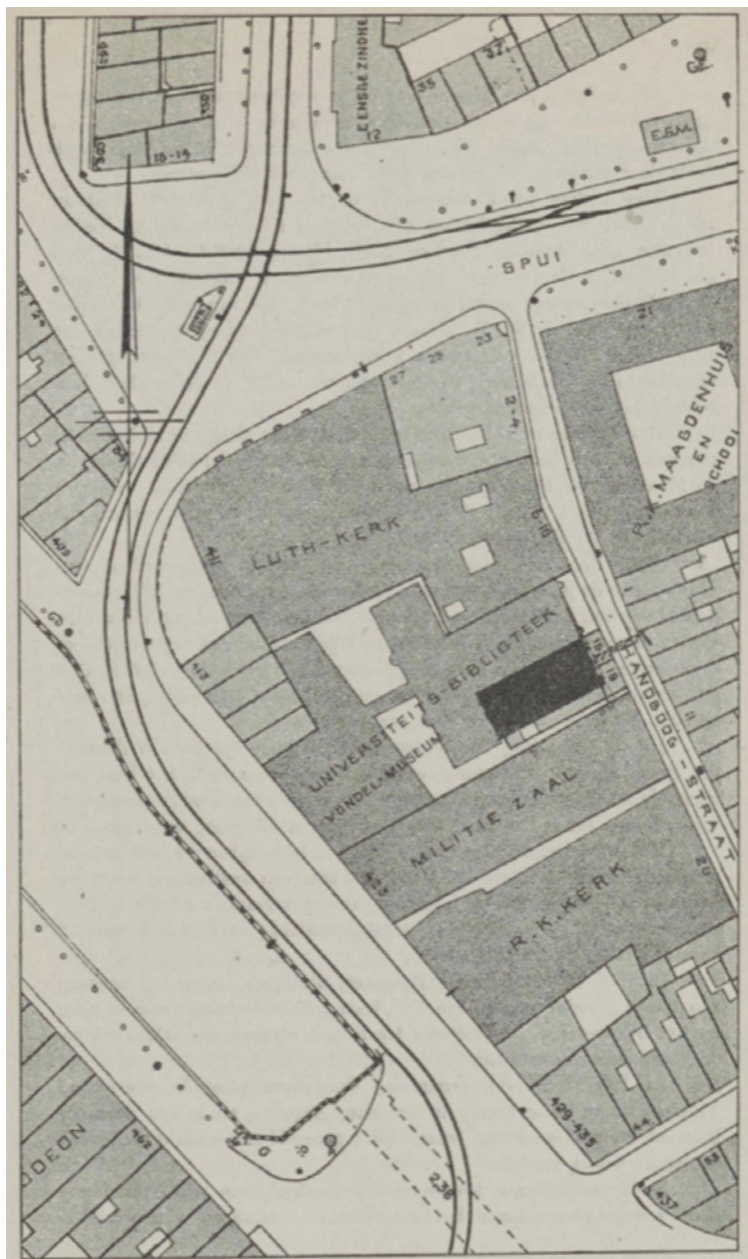
In de 33 jaar waarin hij leiding gaf aan de UB voerde Burger een groot aantal verbeteringen door. Moest hij het in 1890 nog met vijf medewerkers doen, in 1923 was het personeelsbestand gegroeid tot meer dan twintig. De bibliotheekcollectie was gegroeid tot een geschat aantal van 1 miljoen banden, vooral door bruiklenen van geleerde genootschappen en schenkingen van complete bibliotheken. Hiertoe behoorden onder meer de Bibliotheca Rosenthaliana, het Vondel Museum en het Bilderdijk Museum. De UVA was inmiddels van 500 naar bijna 1500 studenten gegroeid waardoor de gebruiksdruk op het gebouw enorm vergroot was. Vanaf het begin van zijn aantreden als bibliothecaris bestookte Burger het gemeentebestuur daarom met verzoeken om verruiming van de faciliteiten, bij voorkeur in het aanpalende Militiegebouw (Singel 423). Volgens hem was dat ook min of meer toegezegd bij de ingebruikname van de Handboogdoelen. B&W gaven echter steeds nul op rekest, zodat hij gedwongen was het te doen met de ruimte die de Handboogdoelen bood. In de Handboogdoelen zelf was eerst de woonruimte van de bibliothecaris al onder Rogge opgeofferd aan boekenstellingen en faciliteiten voor de gebruikers, vervolgens ook de woonruimte van de conciërge. Overal in het gebouw werd gewoekerd met de beschikbare ruimte. Wel wist Burger te bereiken dat in 1905 en 1919 twee extra magazijnen gebouwd werden, ten koste van vier woonhuizen die aan de Handboogstraat stonden (afb. 4). Toch bleef Burger in al zijn jaarverslagen roepen om meer ruimte en liefst zelfs een nieuw onderkomen in plaats van de zo ongeschikte Handboogdoelen.

De UB was inmiddels uitgegroeid tot het middelpunt van een conglomeraat aan bibliotheekjes: in 1922 waren er negentien zogeheten laboratoriumbibliotheken, vooral bij de faculteiten Geneeskunde en Wis- en Natuurkunde. De kosten voor de instandhouding hiervan kwamen ten laste van de UB, maar bleven de verantwoordelijkheid van de desbetreffende hoogleraar. Daarnaast waren er vijftien seminariumbibliotheken ontstaan, kleinere bibliotheekverzamelingen voor de studierichtingen binnen de overige faculteiten. Deze bibliotheken bevonden zich vooral in het universiteitscomplex van de Oudemanshuispoort, maar ook in de Agnietenkapel en in de UB zelf. De financiering hiervan kwam uit het onderwijskrediet van de betrokken hoogleraar, die ook verantwoordelijk was voor het beheer.⁷ Over de aanschaf van boeken en tijdschriften had de biblio-

6 Zie voor zijn publicatiedrift: B.M. van der Stempel, 'Lijst van werken van Dr. C.P. Burger Jr.', *Het Boek* 4 (1915), p. 245-254, en 'Inhoud der artikelen opgenomen in de twintig jaargangen van *Het Boek*', *Het Boek* 20 (1931), p. 359-362. Voor zijn rol bij *Het Boek*: B.P.M. Dongelmans, 'Het Boek (1912-66)', *Quaerendo* 35 (2005), p. 157-175.

7 *Gids voor de Bibliotheek der Universiteit van Amsterdam – zomer 1922*, Amsterdam 1922.

4 Ligging van de Universiteitsbibliotheek aan het Singel 421, met aan de Handboogstraat 12-14 de eerste magazijnuitbreiding (1905) en aan nr. 16-18 de tweede (1919, zwart gekleurd). Uit: *Gids voor de Bibliotheek der Universiteit van Amsterdam*, [Amsterdam] 1919, p. XIII.

8 *Gemeentebld*, 1904, afd. 3, volgnr. 37, en: 1911, afd. 3, volgnr. 113.

9 Mogelijk verklaart dat waarom er van de bibliotheekcommissie uit de periode 1904-1923 relatief weinig archiefmateriaal is overgeleverd, in het Senaats- noch in het UB-archief. Zie respectievelijk Stadsarchief Amsterdam (SAA), toeg.nr. 281, Archief Rector en Assessoren UVA (R&A), inv.nr. 237 e.v. en SAA, toeg.nr. 30453, Archief Universiteitsbibliotheek UVA (UB), inv.nr. 17 e.v.

thecaris, conform het reglement voor de UB uit 1879, contact met een hoogleraar uit iedere faculteit en met een vertegenwoordiger van de Amsterdamse Kamer van Koophandel. Bij de reglementswijziging van 1904 werd het mogelijk dat deze hoogleraren zich als een commissie zouden organiseren. Aangezien dit maar niet van de grond wilde komen en curatoren en Senaat van de UVA toch wat meer invloed op de UB wilden, werd de bepaling over deze commissie in 1911 nog een keer aangescherpt.⁸ In de praktijk kwam er echter weinig van dat adviseren terecht. De hoogleraren stelden zich nogal passief op en Burger op zijn beurt liet zich weinig aan hen gelegen liggen.⁹

5 Gemeente-inspecteur Jacob Frederik (Jacques) van Oss. Foto circa 1940, foto-graaf onbekend. Bron: joodsmonument.nl/nl/page/663064/het-joodse-buur-meisje-van-aus-der-fünften. Van Oss vervulde de functie van gemeente-inspecteur van 1919 tot 1936.

ONDER VUUR Tijdens de laatste jaren van zijn aanstelling kreeg Burger steeds meer kritiek op de manier waarop hij leiding gaf. Die kritiek kwam allereerst vanuit de gemeente. Vanwege de verslechterende economische en financiële omstandigheden was daar in 1919 op initiatief van de wethouder van financiën, Floor Wibaut, een gemeente-inspecteur aangesteld. Die moest bij alle gemeentelijke diensten voorstellen doen voor een efficiëntere werkwijze, zodat de gemeentelijke uitgaven beperkt konden worden. Hiervoor werd een gepromoveerde wiskundige aangenomen, Jacob Frederik (Jacques) van Oss (1875-1961), die al snel de bijnaam ‘bezuinigingsinspecteur’ kreeg (afb. 5).¹⁰

Van Oss meldde zich in 1920 ook bij Burger. In eerste instantie beperkte hij zich tot suggesties voor kleinere besparingen (zoals het beëindigen van dubbele abonnementen op tijdschriften, het verplicht onderbrengen van druk- en bindwerk bij de Amsterdamse Stadsdrukkerij en het niet meer drukken van catalogi), maar in het volgende jaar pakte Van Oss de zaken rigoureuzer aan. Er werd onder zijn voorzitterschap een formele bezuinigingscommissie ingesteld, de Commissie voor het Bibliotheekwezen,¹¹ waarin naast Burger ook UVA-curator Constant Charles Delprat¹² en de directeur van de Amsterdamse Openbare Leeszaal en Bibliotheek Tietse Pieter Sevensma (1879-1966)¹³ zitting hadden. Voorstellen om uitgaven te schrappen, zoals het verbod om materiaal aan te schaffen voor de nieuw opgerichte faculteit der Handelswetenschappen en de opzegging van tijdschriftabonnementen bij andere gemeentelijke diensten, drukte Van Oss ondanks verzet van Burger door.¹⁴ Tevens verbood de commissie de seminariumbibliotheken voortaan om boeken en tijdschriften aan te schaffen ten laste van het onderwijsbudget; die aanschaf moest ook door de UB gefinancierd worden.

Burger was woedend over deze inmenging in zijn zaken. Hij vond dat Van Oss de bezuinigingscommissie gebruikte om hem te overrulen, waardoor de vergaderingen van de commissie voor hem ‘een doorgaande vernedering en beleediging’ vormden. Burger voelde zich daardoor niet meer ‘de werkelijke bestuurder van de Bibliotheek’. Door de afgedwongen bezuinigingen was volgens hem nu ‘een tijd van verval voor de bibliotheek’ ingetreden.¹⁵ Wat Burger Van Oss echter het meest kwalijk nam, was dat hij in de loop van 1923 – toen het duidelijk werd dat Burger vanwege het bereiken van de 65-jarige leeftijd met pensioen zou moeten – een nieuwe commissie in het leven riep. Die ging zich buigen over de toekomst van het Amsterdamse bibliotheekwezen, met als onuitgesproken doel de UB en de Amsterdamse Openbare Leeszaal en Bibliotheek (OLB) onder een en dezelfde directeur te brengen. Bovendien informeerde Van Oss Burger niet over het in het leven roepen van deze commissie; Burger moest dat uit de pers vernemen.¹⁶ Van Oss had ook al iemand in gedachten die de beide gemeentelijke bibliotheken zou kunnen gaan leiden: de al eerder genoemde Tietse Sevensma, die sinds 1916 directeur was van de Openbare Leeszaal en Bibliotheek van Amsterdam (afb. 6).

10 Wibaut zelf was het met die betiteling niet eens. Zie: F.M. Wibaut, *Levensbouw. Memoires*, Amsterdam 1936, p. 218 en 263. Over het functioneren van Van Oss en zijn inspectie is verassend genoeg weinig gepubliceerd. De terugblik van een insider staat in: H.C. King, *Gemeentelijke Inspectie en Gemeentelijk Bureau voor Organisatie en Efficiëntie der gemeente Amsterdam 1920-1945*, Amsterdam 1945. Serieuzere analyses in: S. Couperus, *De machinerie van de stad. Stadsbestuur als idee en praktijk, Nederland en Amsterdam 1900-1940*, Amsterdam 2009, en M.J. van Riemsdijk, ‘De Amsterdamse Gemeentelijke Inspectiedienst 1919-1925’, *Jaarboek voor de Geschiedenis van Bedrijf en Techniek* 3 (1986), p. 270-290.

11 SAA, toeg.nr. 279, Archief College van Curatoren UVA (CC), inv.nr. 76, nr. 260, Gemeentebestuur aan Curatoren, 8 oktober 1921 en Curatoren aan B&W, 11 oktober 1921; en SAA UB, inv.nr. 134, Ingekomen stukken Gemeentebestuur, Brief B&W aan Burger, nr. 6410, 21 oktober 1921.

12 G. van Rijnberk, ‘In memoriam C.C. Delprat’, *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde* 78 (1934), p. 1602-1604.

6 Tietse Pieter Sevensma aan zijn werktafel in de Amsterdamse Openbare Leeszaal en Bibliotheek aan de Keizersgracht. Foto circa 1924, fotograaf onbekend. Bron: Centraal Bureau Genealogie – Europeana CC BY-SA 3.0, commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=22650498.

In dezelfde jaren groeide ook binnen de UVA zelf de kritiek op het functioneren van Burger, zozeer zelfs dat in zijn laatste jaar als bibliothecaris de Senaat een onderzoek instelde. Aanleiding tot dat onderzoek was een motie van negen hoogleraren, met name van de faculteiten Rechtsgeleerdheid en Handelswetenschappen, in de senaatsvergadering van 11 december 1922. In de motie werd aangedrongen op de instelling van een commissie ter verbetering van het functioneren van de UB omdat deze al sinds enige jaren ‘niet aan redelijke eischen voldoet.’¹⁷ Dat ging menige hoogleraar toch te ver en op initiatief van hoogleraar Algemene Geschiedenis Hajo Brugmans werd besloten deze kwestie eerst aan rector en assessoren (de voorzitters van de zes faculteiten van de UVA) voor te leggen. Nader overleg leidde tot de opdracht aan de bibliotheekcommissie van de Senaat om het onderzoek uit te voeren en een advies op te stellen.

Deze senaatscommissie startte haar werkzaamheden op 16 maart 1923 en leverde na zes vergaderingen¹⁸ en een enquête onder de UVA-hoogleraren¹⁹ twee maanden later haar rapport af. De eerdere kritiek op Burger was daarin niet geheel verstomd, maar veel van de punten van aandacht werden niet meer alleen aan zijn functioneren toegeschreven. De commissie pleitte voor een hoger aankoopbudget, met name voor de economische en juridische vakken, meer juridische expertise bij het personeel, meer zeggenschap voor de laboratorium- en seminariumbibliotheek, een betere huisvesting van de bibliotheek, een toegankelijker en verbeterde catalogus en een vernieuwde Commissie van Advies – inclusief vertegenwoordiging vanuit de stad – met toezichhoudende bevoegdheden. Dit waren veelal adviezen die in hoge mate aansloten bij hetgeen Burger in de afgelopen decennia al bepleit had.

- 13 J.R. de Groot, ‘Sevensma, Tietse Pieter (1879-1966)’, *Biografisch Woordenboek van Nederland*, dl. 3, 's-Gravenhage 1989, p. 541-542, en J.R. de Groot, ‘Levensbericht van Tietse Pieter Sevensma’, *Jaarboek van de Nederlandse Maatschappij voor Letterkunde*, 1970, p. 195-202.
- 14 Voor de voorstellen van de commissie: SAA, toeg.nr. 5177, Archief Secretarie, afdeling Financiën (Fin.), inv.nr. 7447, dossier 78 J2 F 1921, en inv.nr. 7448, dossier 78 J2 F 1921.
- 15 Burger, *Verslag*, p. 4.
- 16 *Ibidem*, p. 6.
- 17 SAA R&A, inv.nr. 4, Notulen van de Senaat, 11 december 1922.
- 18 Zie voor de vergaderingen: SAA R&A, inv.nr. 239, Notulen van de Bibliotheekcommissie, 16 maart t/m 18 mei 1923.
- 19 Zie voor de reacties van de hoogleraren: SAA R&A, inv.nr. 255, Stukken betreffende een enquête over klachten met betrekking tot de UB.

7 Wethouder Floor Wibaut ten tijde van zijn erepromotie aan de Universiteit van Amsterdam. Foto september 1928, foto-graaf onbekend, Stadsarchief Amsterdam (OSIM00006003034). Rechts van Wibaut staat zijn promotor professor Herman Frijda en links professor Hendrik Burger, de jongere broer van Combertus Burger.

20 SAA R&A, inv.nr. 254, Rapport betreffende de UB van de Bibliotheek-commissie, 28 mei 1923. Achter deze formulering gaat een verschil van mening binnen de commissie schuil. Vier leden stonden positiever ten opzichte van een combinatiefunctie dan de andere twee. Iedereen kon zich vinden in deze compromistekst. Zie: SAA R&A, inv.nr. 239, Notulen van de Bibliotheekcommissie, 4 mei 1923.

21 'Hendrik Burger', Wikipedia, 26 maart 2022, nl.wikipedia.org/wiki/Hendrik_Burger.

22 SAA UB, inv.nr. 177, Stukken betreffende een onderzoek naar het bibliotheekwezen in de Gemeente Amsterdam, Rapport Senaat, 7 juni 1923, p. 2. Voor de bespreking: SAA R&A, inv.nr. 4, Notulen van de Senaat, 4 juni 1923.

Ten aanzien van de heikele kwestie van de verhouding tussen UB en OLB was de commissie voorzichtig. Enerzijds wees men op de aanzienlijke verschillen tussen UB en OLB qua collectie en gebruikersgroepen, anderzijds had men oog voor de noodzaak beide instellingen beter te positioneren. Zou dat dan niet het beste door één en dezelfde persoon gedaan kunnen worden? Volgens de commissie kon deze vraag vanwege de verschillen in beide functies niet bevestigend beantwoord worden, maar sloot zij evenmin uit 'dat de kwaliteiten voor beide betrekkingen in één persoon vereenigd gevonden kunnen worden'.²⁰

De Senaat bleek het wat dat laatste punt betreft oneens met de commissie. Mede op initiatief van enkele hoogleraren van de faculteit der Geneeskunde (onder wie een jongere broer van Burger, hoogleraar Keel-, Neus- en Oorheelkunde Hendrik Burger)²¹ werd het punt of beide functies door één persoon vervuld konden worden tijdens de senaatsvergadering van 4 juni 1923 ontkennend beantwoord.²² Om haar standpunt ter zake voldoende duidelijk te maken, werd tevens besloten het rapport niet alleen aan de curatoren maar ook aan B & W aan te bieden.

POLITIEKE RUGDEKKING Het senaatsrapport kwam op een opportuun moment, want B & W waren vervolgstappen aan het voorbereiden. Al op 5 april had de gemeenteraad in besloten (= geheime)

zitting, het zogeheten comité-generaal, zelf stappen gezet. Wethouder van Onderwijs Floor Wibaut (afb. 7) opende die bijeenkomst met de stelling dat er ontevredenheid heerste over het functioneren van de UB, vooral ook in economisch opzicht. Aangezien de gemeente tevens de OLB grotendeels financierde, hetgeen tot verdubbeling van aanschaf leidde, was het de vraag of het bibliotheekwezen niet meer eenheid en een meer economische behandeling zou moeten krijgen. Wibaut vervolgde: 'Bij het doen van stappen in bovenbedoelde richting is Dr. Burger, de bibliothecaris der Universiteitsbibliotheek, een ernstige belemmering.' Maar aangezien Burger in 1923 de 65-jarige leeftijd bereikte en derhalve aan het eind van het jaar de dienst zou moeten verlaten,²³ kon juist nu deze reorganisatie in gang worden gezet. De curatoren van de UVA stemden hiermee in.

B & W stelden voor de gebruikelijke gang van zaken te volgen: onderzoek, rapport, voorstellen door een commissie, en daarna de benoeming van een nieuwe bibliothecaris. De beoogde bibliothecaris, Sevensma, zou met bezuinigingsinspecteur Van Oss en de gemeentelijke directeur Onderwijs, W.L. Hendriks, lid van die commissie moeten worden en zo waarschijnlijk over zijn eigen benoeming moeten adviseren. Dat stuitte bij de gemeenteraad op bezwaren. Zo vonden de raadsleden Adrianus Ophorst (CHU) en Emanuel Boekman (SDAP) dat een of meer hoogleraren in de commissie moesten komen en Sevensma juist niet. De liberalen Walrave Boissevain en Ephraïm Abrahams wilden bovendien hun handen vrij houden als er te zijner tijd over de benoeming van een bibliothecaris moest worden gestemd en wilden zich niet bij voorbaat aan Sevensma verbinden. David Wijnkoop (CPH) verzette zich het sterkst. Een commissie vond hij prima, maar daar moest de tijd voor genomen worden. Hij begreep niet waarom Burger 'zoo plotseling op stal gezet moet worden'. Wibaut stemde in met uitstel, maar maakte nogmaals duidelijk dat B & W een kleine reorganisatiecommissie wilden. Tegen Sevensma zou alleen gezegd worden dat hij een belangrijke kandidaat was. Nadere besluitvorming werd uitgesteld tot 19 april.²⁴

Twee weken later, opnieuw in comité-generaal, kwam Wibaut de gemeenteraad enigszins tegemoet. Aan Sevensma zouden geen toezeggingen gedaan worden en aan het College van Curatoren van de UVA zou gevraagd worden een vertegenwoordiger in de commissie aan te wijzen. Wibaut dacht zelf aan curator Delprat, die twee jaar eerder al deel had uitgemaakt van Van Oss' eerste bezuinigingscommissie. Sommige raadsleden wilden verder gaan, en Ophorst en Boekman drongen erop aan dat Burger in ieder geval tot 1 januari 1924 kon aanblijven. Wibaut conformeerde zich daaraan.²⁵ Alhoewel ook dit comité-generaal afsloot met de plechtige verklaring dat al hetgeen besproken was, geheim zou blijven ('De vergadering legt zichzelf geheimhouding op'), kon *De Telegraaf* de volgende dag al melden dat de door B & W voorgestelde commissie, inclusief de door B & W gewenste samenstelling, ter bestudering van de reorganisatie van het bibliotheekwezen er zou komen.²⁶

23 Daartoe had de Amsterdamse gemeenteraad op 10 januari 1923 voor alle gemeenteamtbenaren besloten, als bezuinigingsmaatregel.

24 SAA, toeg.nr. 5079, Archief Gemeenteraad (GR), inv.nr. 293, Notulen van de besloten vergaderingen 1921-1927, Besloten vergadering van 5 april 1923. Op 7 maart had Wibaut al een schot voor de boeg gegeven met zijn opmerking tijdens de gemeenteraadszitting 'Het is nog geheim, maar spreker wil wel mededeelen, dat Burgemeester en Wethouders voorbereiden een centralisatie van de verschillende bibliotheken der Gemeente.' Zie: *Gemeenteblad*, 1923, afd. 2, Gemeenteraadszitting, 7 maart 1923, p. 224.

25 SAA GR, inv.nr. 293, Notulen van de besloten vergaderingen 1921-1927, Besloten vergadering van 19 april 1923.

26 'Reorganisatie van het bibliotheekwezen. Een commissie van onderzoek', *De Telegraaf*, 20 april 1923 (geraadpleegd op Delfher). Dit was het bericht waardoor Burger leerde over de nieuwe commissie.

Op 29 juni besloten B & W definitief tot de instelling van een commissie ‘tot reorganisatie van het Bibliotheekwezen in deze Gemeente, voor zover betreft de bibliotheken die door of met steun van de Gemeente worden in stand gehouden.’²⁷ In plaats van curator Delprat waren twee leden van de eerdere senaatscommissie hieraan toegevoegd: hoogleraar fysiologie Gérard van Rijnberk en hoogleraar Sociologie en Criminologie Willem Bonger. Deze ‘commissie-Van Oss’ leverde ruim drie maanden later, op 15 oktober, haar eindrapport op.²⁸ Ook dit rapport wordt gekenmerkt door grote overeenstemming over een aantal zaken die inmiddels niet meer ter discussie stonden, zoals meer samenwerking tussen alle Amsterdamse bibliotheken, meer onderlinge afstemming bij de collectievorming, een gezamenlijke catalogus voor alle bibliotheken, verbetering van de huisvesting van de UB, een bemiddelingsdienst die boeken tussen de verschillende bibliotheeklocaties kan vervoeren (per fiets!) en een goede inlichtingendienst. Maar over de cruciale kwestie van het directeurschap slaagde de commissie er niet in een unaniem standpunt te formuleren. Weliswaar stelde de commissie-Van Oss dat de eenhoofdige leiding voor UB en OLB de zo gewenste nauwe stedelijke samenwerking zou kunnen bevorderen, ‘maar een der leden staat echter op het standpunt, dat één enkel persoon twee zoo grote en in verschillende gebouwen gehuisveste instellingen, welke bovendien door aard en werkwijze sterk verschillen, niet met vrucht zal kunnen beheeren.’ Dat ene lid was Van Rijnberk, die trouw bleef aan de onverenigbaarheid van beide functies zoals vastgelegd in het door de Bibliotheekcommissie opgestelde senaatsrapport.²⁹

Tijdens de bespreking in B & W van het rapport-Van Oss nodigde Wibauts opvolger als wethouder van Onderwijs, zijn partijgenoot Eduard Polak (afb. 8), Van Oss uit zijn eigen mening over de bibliotheekwestie nog een keer op papier te zetten. Dat deed Van Oss met graagte.³⁰ In zijn notitie haalde hij opnieuw genadeloos uit naar Burger. Hij beschuldigde hem ervan dat hij de gemeente op extra kosten gejaagd had door rond de eeuwwisseling niet de kans te grijpen een openbare leeszaal te vestigen in het Militiegebouw en UVA-hoogleraren in de gelegenheid te hebben gesteld seminariumbibliotheken op te richten. Burger had dan wel belangrijke collecties binnengehaald, maar verzuimd die actueel te houden. Direct gevolg daarvan was geweest dat de OLB de gaten was gaan opvullen die de UB liet vallen: ‘De leider ervan [Sevensma] heeft steeds getracht datgene te doen, wat op de universiteitsbibliotheek werd verzuimd.’ Daarnaast vond Van Oss dat er op de UB teveel (ongeschikt) personeel rondliep, dat niet aan leiding gewend was.

Van Oss adviseerde de UB direct onder B & W te plaatsen en via een nieuwe commissie van toezicht de faculteiten zeggenschap te geven. UB en OLB moesten bovendien één en dezelfde directeur krijgen, al was het maar tijdelijk, om tot een goede splitsing van werkzaamheden te komen. Zowel bij de UB als bij de OLB zou dat tot bezuinigingen kunnen leiden. Daar zou een investering in de herinrichting van het voorgebouw van de UB, tegenover staan. De

27 SAA, toeg.nr. 5166, Archief van Burgemeester en Wethouders (B & W), inv.nr. 297, Besluit B & W, 29 juni 1923.

28 SAA R & A, inv.nr. 254, Stukken betreffende de commissie van contact tussen de universiteit en de UB, Rapport der Commissie tot reorganisatie van het bibliotheekwezen (commissie-Van Oss), 18 oktober 1923, 9 p. Het rapport begint overigens met de constatering dat het centraliseren van alle Amsterdamse bibliotheekvoorzieningen in één ruim, centraal gelegen gebouw, een stokpaardje van Van Oss, tot de ‘voor verwezenlijking onvatbare desiderata’ behoort. Eerder had hij daar in een notitie aan Wibaut in 1921 al op aangedrongen; de besparingen zouden zijns inziens zeer aanzienlijk zijn. Zie: SAA Fin., inv.nr. 7448, 78BB F / 120, Brief Van Oss aan Wibaut, 17 augustus 1921.

29 SAA R & A, inv.nr. 239, Notulen van de Bibliotheekcommissie, 5 oktober 1923.

30 SAA Fin., inv.nr. 7458, 78MC F, Notitie Van Oss voor Wibaut, 10 november 1923.

8 Wethouder Eduard Polak verlaat het Militiegebouw aan het Singel 423. Foto 1927, fotograaf onbekend, Stadsarchief Amsterdam (051M00008004189). De gemeenteraad vergaderde in 1927 tijdelijk in het Militiegebouw vanwege de verbouwing van het stadhuis. Links op de achtergrond de façade van de Universiteitsbibliotheek, Singel 421.

enige persoon die volgens Van Oss geschikt was om die gecombineerde functie te gaan vervullen, was Sevensma. 'Ik acht het dringend tyd, dat het beheer van groote bibliotheken niet speciaal in handen is van literatoren en historici, die veelal blind zyn voor de andere vakken en de groote belangen, die ermee samengaan.'³¹

BURGER VS. VAN OSS & SEVENSMA In het jaarverslag dat Burger na zijn pensioen in februari 1924 op eigen kosten liet drukken en verspreiden, ventileerde hij al zijn woede van de afgelopen jaren. Door het ook aan kranten te sturen, kon een breder publiek alsnog kennis nemen van zijn visie op de UB. Het grootste

31 Ibidem.

noewel ongevraagd meen ik met allen ernst eik dergelyk plan te moeten afraden. De verbinding onder één bestuurder, van deze twee ongelyksoortige instellingen is door en door verkeerd - en de persoon die op den voorgrond wordt gebracht behoort niet blindelings vertrouwd te worden. De heer Sevensma is my door zyn vroegere werkzaamheid aan de Bibliotheek bekend. Ik heb hem in zyn werk zelf leeren kennen, zyn werk leeren vergelyken met dat van de ambtenaren der Bibliotheek. Ik heb hem toen met verschooning

N. B. Dit
weglaten
van regel

maar met nadruk duidelyk gemaakt, dat hy niet op eene aanstelling te rekenen had, zyn werk behoort nu nog tot het minder goede werk dat aan de Bibliotheek gedaan is. Maar bovendien als de Bezuinigingsinspecteur de inquisitie-methode tegen de Bibliotheekambtenaren aangewend, eens tegen dezen man in werking ging stellen, zou het resultaat zyn, dat men aan eene aanstelling niet meer kon denken. De zaak is van te delicaten aard om hier uitvoerig te behandelen. Voor een Bibliothecaris, die meermalen te doen heeft gehad met dienst aanbieding van personen aan wier reputatie iets niet in den haak was, die om ernstige redenen voor leeraars- of predikambt waren uitgesloten, was in zulk een geval geen aarzeling mogelyk.

Het combinatieplan is trouwens reeds op zich zelf verdacht, doordat het opgezet en voorbereid is, door den man zelf, wáns verhooging er mede beoogd wordt. En de overweging, dat de weten-

9a-b Het originele typoscript van Burgers *Verslag*, 31 december 1923. Uit: Stadsarchief Amsterdam, Archief UVA Universiteitsbibliotheek, toeg.nr. 30453, inv.nr. 168, p. 5-6. Gemarkeerd in ballpoint zijn de gewraakte passage en in potlood de aanwijzingen voor de drukker: 'N. B. Dit weglaten. Een regel

gedeelte van de tekst week qua toon en inhoud niet af van alle eerdere jaarverslagen, met klachten over wat zijn inziens allemaal had moeten gebeuren, maar niet tot stand was gekomen.³² Maar hiernaast is het verslag vooral een *J'accuse* gericht tegen, in Burgers woorden, 'de Bezuinigingsinspecteur' en 'de Leeszaaldirecteur'. Hij noemt hun namen nergens in het verslag, althans niet in de gepubliceerde versie, maar iedereen in Amsterdam en de bibliotheekwereld wist op wie hij doelde: Van Oss en Sevensma.

Dat Burger zich zo uitgesproken verzette tegen de tandem Van Oss-Sevensma hoeft niet te verwonderen. In de eerste plaats stond, althans in Burgers beleving, de toekomst van zijn levenswerk op het spel.³³ Ruim dertig jaar had hij met hart en ziel gebouwd aan de mooiste en grootste boekencollectie van het land, uitgaande van het adagium (in 1912 verwoord)³⁴: 'Antiquarische aankoop moet zooveel als maar eenigszins mogelijk is, altijd voorgeaan.' Zijn strijd met Van Oss in de afgelopen jaren had al veel van hem geëist. Daarnaast manifesteerde zich in de vorm van de OLB op nog geen twee grachten afstand een serieuze en ambitieuze concurrent van betekenis. De openbare bibliotheek had al één taak naar zich toegetrokken die tot dan toe aan de universitaire bibliotheek was voorbehouden, namelijk toen Sevensma in 1922 onderdak bood aan de Handels-Economische Bibliotheek (de boeken en tijdschriften van de nieuwe faculteit der Handelswetenschappen).

Van Oss was volgens Burger in de dagelijkse praktijk 'de meest onbevoegde raadgever in bibliotheekzaken' gebleken, die niet alleen verkeerde maatregelen nam, maar ook nog eens collega's tegen elkaar opzette. Burger spreekt in zijn jaarverslag van een

32 Zijn claim, in de introductie aangehaald, dat er een duidelijke breuk is tussen de jaarverslagen voor en na 1917 wordt niet door de beschikbare jaarverslagen ondersteund: qua omvang zijn alle jaarverslagen steeds (gemiddeld) 4 à 4,5 pagina's tekst en 1,5 à 2 pagina's data. Burgers claim dat hij gecensureerd werd, kan bij gebrek aan relevant archiefmateriaal bewezen noch weerlegd worden.

33 Zie SAA R&A, inv.nr. 246, Brief Burger aan Van Rijnberk, 21 april 1923: 'een handig geleide intrige van de heeren Van Oss en Sevensma om alles in hun hand te brengen'.

34 SAA R&A, inv.nr. 254, Stukken betreffende de commissie van contact tussen de universiteit en de UB, Brief Burger aan de wethouder van Onderwijs, 27 maart 1912.

‘sinistere werkzaamheid’ die de verhoudingen binnen de UB danig verstoord had.³⁵ Van Oss had geen kennis van zaken, deed voorstellen waarvan een ingewijde meteen kon zeggen dat die niet het beoogde effect zouden hebben, en hij mat zich bevoegdheden aan die bij het hoofd van de dienst hoorden te liggen, zoals het opstellen van een begroting.

Sevensma was volgens Burger allereerst een willig instrument in de handen van Van Oss. Dat hij de UB de Handels-Economische Bibliotheek had ontnomen, nam hij hem bijzonder kwalijk. Maar dat Sevensma zijn opvolger zou worden als bestuurder van zowel de UB als de OLB beschouwde hij als een persoonlijk affront, ook omdat hij ‘niet blindelings vertrouwd [dient] te worden’. De persoonlijke passage die hierop volgde had Burger in de gepubliceerde versie door een gestippelde regel vervangen, maar is wel bewaard gebleven (afb. 9):

‘De heer Sevensma is my door zyn vroegere werkzaamheid aan de Bibliotheek bekend. Ik heb hem in zyn werk zelf leeren kennen, zyn werk leeren vergelyken met dat van ambtenaren der Bibliotheek. Ik heb hem toen met verschooning maar met nadruk duidelyk gemaakt, dat hy niet op eene aanstelling te rekenen had, zyn werk behoort nu nog tot het minder goede werk dat aan de Bibliotheek gedaan is. Maar bovendien als de Bezuinigingsinspecteur de inquisitie-methode tegen de Bibliotheekambtenaren aangewend, eens tegen dezen man in werking stellen, zou het resultaat zyn, dat men aan eene aanstelling niet meer kon denken. De zaak is van te delicten aard om haar hier uitvoerig te behandelen. Voor een Bibliothecaris, die meermalen te doen heeft gehad met diensaanbieding van personen aan wier reputatie iets niet in den haak was, die om ernstige redenen van leeraars- of predikambt waren uitgesloten, was in zulk een geval geen aarzeling mogelyk.’³⁶

Burger eindigde dan ook zijn gepubliceerde verslag met de suggestie een kracht met wel de juiste kwalificaties als zijn opvolger te benoemen en hij sloot zijn tirade (aldus Omega, *nom de plume* van Jan François Leopold de Balbian Verster)³⁷ af met: ‘Het Gemeentebestuur wake voor onze kostbare wetenschappelijke schatten’.³⁸

Een officiële reactie van B & W op Burgers publicatie is niet bekend. Naar aanleiding van de toezending door Burger van zijn verslag besloot het College van Curatoren er wel bij B & W op aan te dringen ‘Dr. Burger te sommeeren, de door hem betreffende Dr. Sevensma geuite beschuldigingen te preciseren,’ maar of dat ook werkelijk gebeurd is, valt niet te zeggen.³⁹ Wel wordt in enkele krantenberichten gemeld dat men in kringen van het gemeentebestuur Burgers boutade ten zeerste betreurde, niet alleen vanwege de publicatie van een ambtelijk rapport aan B & W door een inmiddels gepensioneerde ambtenaar, maar ook vanwege de persoonlijke aanval op Sevensma. Was die ook in de publieke versie opgenomen geweest, dan had dat tot een aanklacht wegens smaad tegen Burger kunnen leiden. Het College van Curatoren was volgens die krantenberichten trouwens niet van plan af te wijken van de ingeslagen

35 Burger, *Verslag*, p. 5.

36 SAA UB, inv.nr. 168, Verslag van de Bibliotheek der Universiteit van Amsterdam over de jaren 1922 en 1923 (typoscript), p. 5-6. In de gepubliceerde versie van het verslag is deze passage vervangen door een stippellijn. Zie: Burger, *Verslag*, p. 6. De ongecensureerde versie stuurde Burger in ieder geval ook aan de Bibliotheekcommissie van de Senaat en aan de curatoren van de UVA. Zie: SAA R & A, inv.nr. 246, Burger aan Bibliotheekcommissie, 31 december 1923.

37 Omega, ‘Amsterdamsche Brieven. Een kabaal in het bibliotheekwezen’, *De Sumatra Post*, 20 maart 1924 (geraadpleegd op Delpher). Voor Verster, zie: D. Kouwenaar, ‘Levensbericht van Jan François Leopold de Balbian Verster’, *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde*, 1942, p. 46-51.

38 Burger, *Verslag*, p. 14.

39 SAA CC, inv.nr. 98, Notulen 4 februari 1924.

koers om Sevensma tot bibliothecaris van de UB te benoemen.⁴⁰ Hoe Sevensma zelf over Burgers beschuldigingen dacht, is niet bekend, maar Van Oss heeft zich hierover wel uitgelaten. Gevraagd naar zijn reactie antwoordde hij tegenover een journalist van *Het Volk*:

‘Ik moet dit tot mijn leedwezen pertinent weigeren, omdat ik, als adviseur van B. en W. alleen aan dit kollege inlichtingen over ambtelijke zaken mag verstrekken. De heer Burger is heengegaan, omdat hij den leeftijd van 65 jaar heeft bereikt en het lijkt mij toe, dat de laatste daad van dien heer, n.l. de publikatie van dit rapport, bewijst van welk doorzicht B. en W. blijk hebben gegeven, toen zij besloten, dat de ambtelijke loopbaan op 65-jarigen leeftijd af moest loopen.’⁴¹

BURGER DELFT HET ONDERSPIT Burger stond niet alleen in wat in sommige kringen al ‘de geruchtmakende Amsterdamsche bibliotheek-quaestie’ werd genoemd.⁴² Hajo Brugmans (voor zijn professoraat werkzaam bij de Koninklijke Bibliotheek) schaarde zich in een uitvoerig artikel in *De Amsterdammer* aan Burgers zijde. Zowel het centraliseren van alle Amsterdamse bibliotheekvoorzieningen als de benoeming van OLB-directeur Sevensma tot bibliothecaris van de UB wees hij ten stelligste af.⁴³ Vanuit de bibliotheekwereld kreeg Burger steun van zijn net-gepensioneerde Utrechtse collega J.F. van Someren⁴⁴ en van zijn oud-medewerker F.C. Wieder, inmiddels bibliothecaris van de Landbouwhogeschool in Wageningen. Beiden richtten met name hun pijlen op het samenvoegen van beide directeursfuncties in één persoon. Wieder stuurde zelfs een notitie van negen pagina’s aan Polak, waarin hij uitvoerig zijn visie op de toekomst van de UB uiteenzette.⁴⁵

Mede door de wethouderswissel Wibaut-Polak, de intensieve begrotingsbesprekingen in de gemeenteraad in het najaar en de noodzaak om over de beschikbaarheid van Sevensma te overleggen met het bestuur van de vereniging OLB, bleef de kwestie van de opvolging van Burger na de oplevering van het rapport van de commissie-Van Oss liggen. Burger zelf vroeg – maar wel nadat B & W hem daar nog een keer expliciet op geattendeerd hadden⁴⁶ – en kreeg per 31 december 1923 eervol ontslag. Burgemeester Willem de Vlucht sprak op 12 december nog waarderende woorden in zijn richting en op 30 december nam Burger afscheid van het UB-personeel.⁴⁷ Een week daarvoor hadden de curatoren de kwestie nog een keer onder de aandacht van Polak gebracht en in januari 1924 stelden B & W vervolgens voor om tot de benoeming van Sevensma over te gaan.

Op 4 februari 1924 werden de namen van vijf kandidaten en de keuze voor Sevensma voorgelegd aan het College van Curatoren met het verzoek advies uit te brengen, waarna deze heikele kwestie via het College van Rector en Assessoren op het bordje van de Bibliotheekcommissie van de Senaat terecht kwam. Die commissie bleek enkele dagen later nog steeds tegen een gecombineerd directeurschap van UB en OLB.⁴⁸ Dat was het jaar daarvoor door de Senaat vastgesteld en de commissie was niet van mening veranderd. Een

40 Bijvoorbeeld: ‘Dr. Burger over de Universiteitsbibliotheek’, *De Stan-daard*, 21 februari 1924; ‘Klachten van Dr. Burger over de behandeling der Universiteitsbibliotheek’, *De Neder-lander*, 22 februari 1924 (geraadpleegd op Delpher).

41 ‘Het bibliotheekwezen in de hoofd-stad. De meening van dr. Van Oss’, *Het Volk, dagblad voor de arbeiderspartij*, 20 februari 1924 (geraadpleegd op Delpher).

42 Bijvoorbeeld: J.B. de Buy, ‘Bibliotheek-vragen en -problemen’, *Stemmen des tijds* 14 (1925), p. 135-147: 140.

43 H. Brugmans, ‘De Universiteits-Biblio-theek’, *De Amsterdammer*, 1 maart 1924, p. 4.

44 J.F. van Someren, ‘Het Amster-damsche Bibliotheek-vraagstuk’, *Bibliotheekleven* 9 (1924), p. 51-57. Ook P. Bausch, ‘Universiteitsbibliotheek en Openbare leeszaal’, *Nieuwsblad voor den Boekhandel* 91 (1926), p. 290-293.

45 SAA R&A, inv.nr. 246, Brief Wieder aan Polak, december 1923.

46 SAA UB, inv.nr. 134, Brief B&W aan Burger, nr. 5549, 26 oktober 1923 en Brief B&W aan Burger, nr. 5549, 15 november 1923.

47 *Gemeentebled*, 1923, afd. 2, Gemeente-raadsvergadering 12 december 1923.

48 SAA R&A, inv.nr. 254, Bibliotheek-commissie aan Rector en Assessoren, 18 februari 1924 en inv.nr. 239, Notu-len van de Bibliotheekcommissie, 14 februari 1924.

10 Johan Braakensiek, 'De universiteitsbibliotheek en de openbare leeszaal', *De Amsterdammer. Weekblad voor Nederland*, 19 april 1924, p. 3. Bron: historisch.groene.nl/nummer/1924-04-19/agina/3#4/65.09/-115.66. Spotprent over 'de Amsterdamsche Bibliotheekquaestie' naar aanleiding van de benoeming van Tietse Sevensma.

DE UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK EN DE OPENBARE LEESZAAL

Teekening voor „de Amsterdammer” door Joh. Braakensiek

Minerva tot de Stedemaagd: „Mevrouw, die twee kunnen toch onmogelijk in span loopen!”

brief van de directeur van de Koninklijke Bibliotheek, P.C. Molhuizen, versterkte deze mening.⁴⁹

Van de vijf kandidaten schoof de commissie de twee zonder ervaring onmiddellijk terzijde. De overgebleven kandidaten hadden volgens de commissie alledrie voldoende organisatorische kwaliteiten. Hun wetenschappelijke kwaliteiten moesten de doorslag geven. Het ging ten slotte om een benoeming van een bibliothecaris van een *universiteitsbibliotheek*. Sevensma legde het wat dat betreft af tegen de twee anderen: H.E. Greve, voorman van de openbare bibliotheekbeweging en F.C. Wieder, voormalig adjunct-bibliothecaris van de UB en inmiddels dus bibliothecaris van de Landbouwhogeschool in Wageningen. Zij werden van hetzelfde kaliber geacht, maar Wieders verleden bij de UB deed de weegschaal in zijn voordeel doorslaan. De commissie kwam dan ook tot de volgende voordracht: 1) dr. F.C. Wieder; 2) dr. H.E. Greve; 3) dr. T.P. Sevensma ('indien deze zich ook beschikbaar gesteld had voor het ambt der Universiteitsbibliotheek alleen').⁵⁰ Rector en assessoren schaarden zich op 25 februari achter de voordracht van hun commissie, maar durfden het niet aan het advies van de commissie aan de curatoren door te spelen. Rector R.C. Boer was namelijk in een persoonlijk onderhoud met burgemeester én president-curator De Vlucht op de vingers getikt: de rector had de stukken nooit aan de commissie mogen voorleggen!⁵¹ Gevolg was dat de curatoren in hun advies aan Polak van 8 maart het afwijkende oordeel van rector en assessoren naast zich neer konden leggen en juist kozen voor Sevensma als beste kandidaat om de ambities van de commissie-Van Oss te realiseren.⁵²

Uiteindelijk hadden deze schermutselingen niets te betekenen; de uitkomst lag vast vanwege, in de woorden van Van Rijnberk,

49 SAA R&A, inv.nr. 254, Brief Molhuizen aan Van Rijnberk, 14 februari 1924.

50 Zie noot 48.

51 SAA R&A, inv.nr. 246, Brief rector R.C. Boer aan Bibliotheekcommissie, 6 maart 1924. Voor de vergadering van rector en assessoren: SAA R&A, inv. nr. 13, Notulen Rector en Assessoren, 25 februari 1924. De vergadering besloot haar advies niet aan de eigen Bibliotheekcommissie te sturen, maar het apart te archiveren: 'Het zal zijn een geheim stuk.'

52 SAA CC, inv.nr. 98, Notulen 4 maart 1924. In december 1923 hadden curatoren die voorkeur al duidelijk geformuleerd: aan B&W zou worden bericht 'dat Curatoren van oordeel zijn, dat het bibliotheekwezen hier te Stede blijvend onder leiding van één persoon behoort te worden gesteld.' Ibidem, Notulen 3 december 1923.

11 Bij de opening van de heringerichte UB op 17 mei 1926. Foto 1926, fotograaf onbekend, Stadsarchief Amsterdam (OSIM00002004817). Uiterst links staat afdelingsbibliothecaris J. Berg, daarnaast van links naar rechts: burgemeester Willem de Vlugt, bibliothecaris Tietse Sevensma, curator C.C. Delprat en wet- houder van Onderwijs Eduard Polak.

‘lang van te voren voorbereide intriges’.⁵³ Op 11 april maakten B&W hun definitieve voordracht bekend.⁵⁴ Om duidelijk te maken dat er geen enkele sprake kon zijn van een keuze, plaatsten ze slechts één naam op de voordracht, die van Sevensma, die het directeurschap van de OLB zou blijven waarnemen (afb. 10).

De Telegraaf pleitte voor meer openheid over deze kwestie vanwege het publieke belang van deze benoeming: de kwestie ver- eiste meer belichting dan ‘die van lamp of raam, waarbij [door de gemeenteraadsleden] de visiestukken gelezen kunnen worden’.⁵⁵ Op 8 mei sprak de gemeenteraad over de benoeming van een opvol- ger van Burger. Het was niet meer dan een formaliteit. Boekman mocht nog een keer zijn bezwaren uiteen zetten tegen het koppelen

van de reorganisatie van het Amsterdamse bibliotheekwezen aan de persoon van Sevensma, maar wethouder Polak kon zijn bezwaren soeverein pareren. Hij benadrukte dat het hier niet ging om een bezuiniging, maar om een efficiëncyslag in het Amsterdamse bibliotheekwezen. Bij de stemming kreeg Sevensma de steun van 26 gemeenteraadsleden, enkele gemeenteraadsleden stemden blanco, enkele tegen.⁵⁶

Mocht Burger dus gehoopt hebben dat de publicatie van zijn verslag en de steun vanuit de Senaat, van hoogleraar Brugmans en van gemeenteraadslid Boekman voldoende zouden zijn om de benoeming van Sevensma tegen te houden, dan kwam hij van een koude kermis thuis. B & W en curatoren lieten zich weinig gelegen liggen aan Burgers poging om over zijn graf heen te regeren. Reden voor commentator Omega om te constateren dat Burgers publicatie ‘de uitwerking (heeft) gehad van een boomerang’.⁵⁷ Voor de Bibliotheekcommissie was de benoeming van Sevensma, tegen hun advies in, ondertussen geen reden om het bijtje erbij neer te leggen.⁵⁸

REVOLUTIE Met zijn benoeming kon Sevensma aan de slag met de reorganisatie van het Amsterdamse bibliotheekwezen. Anderen, zoals de latere UB-bibliothecaris Herman de la Fontaine Verwey, zouden later terugblikkend zelfs spreken van een revolutie.⁵⁹ Huisvesting, organisatie en personeel kwamen alle drie aan de beurt. De entree van het gebouw werd gemoderniseerd, het gehele voorhuis aan het Singel kreeg meer ruimte voor studiezalen, tussen magazijnen en de Handboogdoelen werd een transportband aangelegd én de magazijnen kregen elektrische verlichting waardoor er ‘s winters doorgewerkt kon worden. Op 17 mei 1926 kon de vernieuwde UB in bijzijn van burgemeester en president-curator De Vlugt en wethouder van Onderwijs Polak feestelijk heropend worden (afb. 11).

Op organisatorisch vlak implementeerde Sevensma een aantal veranderingen uit het reorganisatierapport van oktober 1923. De UB werd rechtstreeks onder B & W geplaatst, de curatoren van de UVA hadden voortaan slechts adviesrecht bij bibliothecaire zaken. In het reglement voor de UB werd vastgelegd dat er een door B & W te benoemen nieuwe Commissie van Advies voor de Bibliotheek zou komen met, naast zes vertegenwoordigers van de zes UVA-faculteiten, ook twee vertegenwoordigers van de stad.

Daarnaast ging ook de interne organisatie op de schop. Adjunct-bibliothecarissen werden vervangen door afdelingsbibliothecarissen (drie in plaats van twee), die ieder een eigen domein kregen toegewezen. Slechts één van hen kon als Sevensma’s plaatsvervan-

53 SAA R&A, inv.nr. 246, Van Rijnberk aan Bonger, 14 februari 1924.

54 *Gemeentebld*, 1924, afd. 1, volgnr. 316, Reorganisatie Bibliotheekwezen. Benoeming Bibliothecaris Universiteitsbibliotheek, 11 april 1924.

55 ‘Onvoldoende publiciteit. De bibliotheekkwestie’, *De Telegraaf*, 17 april

1924 (geraadpleegd op Delpher).

56 Boekman en Frida Katz (CHU) hoorden waarschijnlijk tot de tegenstemmers. Zie voor het debat: *Gemeentebld*, 1924, afd. 2, Gemeenteraadsvergadering 8 mei 1924 (avondzitting), p. 882-892.

57 Omega, ‘Amsterdamsche Brieven.

De bibliotheekkwestie opgelost’, *De Sumatra Post*, 3 juni 1924 (geraadpleegd op Delpher).

58 SAA R&A, inv.nr. 239, Notulen van de Bibliotheekcommissie, 16 april 1924.

59 Zie: H. de la Fontaine Verwey, ‘Mr. H.F. Wijman, ten afscheid’, *Bibliotheekleven* 44 (1959), p. 345-347: 346.

ger optreden. De samenstelling van het personeel veranderde in korte tijd ingrijpend en een derde van het personeel vloeiende via pensionering en medische afkeuring af.⁶⁰

Consequentie van dit alles was wel dat er veel minder tijd besteed kon worden aan catalogi en tentoonstellingen, twee van Burgers speerpunten tijdens zijn bibliothecariaat. Toen raadslid Boekman eind december 1927 terugkeek op al deze personele veranderingen, constateerde hij bij de gemeentelijke begrotingsbesprekingen dat ‘door het sinds 1924 vervangen van het personeel met maximum-salarissen door personeel met minimum-salarissen’ de kosten van de UB weliswaar gedaald waren, maar wel met het gevolg dat ‘de publicaties der Universiteitsbibliotheek thans niet aan wetenschappelijke eischen voldoen’. Boekman had waardering voor het verbeterde uiterlijke aanzien van de UB, ‘maar de waarde van een bibliotheek wordt toch bepaald naar het innerlijke en over de waardering daarvan bestaat in deskundigen kringen geen eenstemmigheid’.⁶¹

EPILOOG Hoe kwam de UB tevoorschijn uit het conflict Burger-Sevensma? Ten tijde van de oplevering van Sevensma’s renovatie van de Handboogdoelen was iedereen enthousiast. Maar de staat van het gebouw bleek zo slecht dat het dertig jaar later zelfs vanwege instortingsgevaar ontruimd moest worden. Pas toen kon de UB het naastgelegen Militiegebouw in gebruik nemen. Uiteindelijk leidde dit tot het besluit eindelijk een nieuw bibliotheekgebouw neer te zetten op het sinds 1939 braakliggende terrein naast het Militiegebouw. Die nieuwe UB werd geopend op 10 januari 1967, waarna de Handboogdoelen via een ingrijpende renovatie van de ondergang gered konden worden.

Het experiment met één directeur voor UB en OLB bleef beperkt tot het tijdperk-Sevensma. Na zijn vertrek in 1927 werd de positie van UB-bibliothecaris de eerstvolgende zestig jaren weer door een wetenschapper met gedegen (boek)historische kennis bezet. Had de Senaat al niet vier jaar eerder geschreven: ‘Wij achten het voor onze Universiteit van groot belang (...) dat zij steeds zal worden beheerd door iemand, die in de wetenschappelijke wereld van het boek in binnen- en buitenland als autoriteit is erkend.’⁶²

60 SAA R&A, inv.nr. 239, Notulen van de Bibliotheekcommissie, 13 juni 1924, 19 september 1924 en 7 november 1924.

61 *Gemeentebled*, 1927, afd. 2, Gemeenteraadsvergadering 21 december 1927, p. 2892-2893.

62 SAA UB, inv.nr. 177, Rapport Senaat, 7 juni 1923, p. 2.